

Sinemada Göçmen Sorunu ve İñárritu'nun Göçü: “Biutiful”

Film Adı	: Biutiful
Imdb	: www.imdb.com/title/tt1164999/
Yönetmen:	Alejandro Gonzáles İñárritu
Senaryo	: Alejandro Gonzáles İñárritu, Nicolas Giacobone, Armando Bo
Tür	: Dram
Yıl	: 2010
Süre	: 138 dk.
Ülke	: İspanya, Meksika
Dil	: İspanyolca, Çince, Wolof

Yavuz Selim SÖYLEMEZ*

Suriye’de süregiden iç savaş sonucu milyonlarca insanın mülteci olarak çeşitli ülkelere sığınmaya çalışması ve bu yolda yaşanan ölümlü facialar, dünyada göç olgusunun tekrar ve kuvvetli bir şekilde gündeme gelmesini sağlamıştır. Göç konusunun sinemada savaşlar bağlamında işlenmesine rastlanmaktadır; fakat Suriye kaynaklı göçlerin II. Dünya Savaşı’ndan sonraki en büyük nüfus hareketliliği olarak anılması, göç ve sinema ilişkisini uzun yıllar yan yana getirecek gibi görünmektedir.

Öncelikle Suriye’de yaşanan kargaşanın öncesine bakmak ve durumun nasıl bu hale geldiğine kısaca değinmek yerinde olacaktır: 2010 yılında Tunus’ta bir esnafın kendini yakmasıyla başlayan olaylar genel olarak Arap Baharı diye anılmıştır. Bu olaylar sonucunda Tunus, Libya, Mısır ve Yemen gibi bazı ülkelerde yıllardır ülkeyi yöneten siyasi aktörler devrilmiş ve bazı ülkelerde de rejim değişikliği yaşanmıştır. Bu yıkılışlar ataerkil toplum yapısına sahip bulunan ve demokrasi kültürünün de olmadığı Arap dünyasında geri dönülemeyecek değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu değişimler sadece Arap dünyasıyla sınırlı kalmayarak bütün dünyayı derinden etkileyen küresel krizler üretmiştir. Bu krizlerin en büyüğü ise göç krizidir. Arap Baharından önce de dünyada zaman zaman göç krizleri yaşandığı bilinen bir gerçektir. Meydana gelen göç krizlerini örnekleyecek olursak, “Son yirmi beş yılda meydana gelen kitlesel göçlere sebep olan başlıca yerel, bölgesel ve küresel gelişmelerden bazıları İran Devrimi, İran - Irak Savaşı, Sovyetler

* Arş. Gör., Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, ys_soylemez@hotmail.com

Birliği (SSCB) ve Yugoslavya'nın dağılması, Afganistan Savaşı, Körfez Savaşı, Arap Uyanışı ve sonrasında yaşananlar, Suriye İç Savaşıdır" (Taşkın, 2014, s. 178).

Belirtildiği gibi II. Dünya Savaşı'ndan sonra yaşanan en büyük göç krizine sebep olan Arap Baharı olaylarının genel olarak sanatı, özelde ise sinemayı etkilememesi düşünülemez; çünkü sinema diğer bütün sanat dalları gibi malzemesini hayattan toplar.

"Sanatın temelini yaşam oluşturmaktadır. Sanatçı toplumsal olaylar karşısında sezgileriyle anladıklarını sanat yapıtının içinde yeniden ortaya koyar. Buna sanatta 'yaratım' adı verilmektedir. Sanatçı ürününü yaratırken ya gerçekliğin bir yadsımasını sunar ya da gerçekliği tamamen dışlar. İşte sanatçının şahit olduğu, inandığı ya da reddettiği gerçeklik onun üslubunun işaretidir" (Gevgilili, 1989, s. 13).

Sinema tarihine bakıldığında dünyayı etkileyen önemli olayların hemen ardından bunların filmlerinin de çekildiği dikkat çekmektedir. Örneğin, II. Dünya Savaşı sonrasında bu savaşı çeşitli yönleriyle anlatan savaş filmleri hâlâ çekilmektedir. Benzer şekilde Bosnadaki Boşnak-Sırp-Hırvat iç savaşı ile Ruanda'daki Hutu-Tutsi iç savaşları ve yine Amerika'nın Afganistan ile Irak'ı işgal ettiği savaşlar da beyaz perdede kendisine yer bulmuştur. Bütün bu savaşların sebep olduğu kitlesel göçler de söz konusu savaş filmlerinin ardılları olarak gelmeye devam etmektedir. Savaşların ve kötü yaşam koşullarına bağlı olarak göçlerin artması sinemada "Göç Sineması/Filmleri" sınıflandırmasını ortaya çıkarmıştır. Bu bağlamda Arap Baharı gibi bütün dünyanın hazırlıksız yakalandığı olayların etkilediği ülkelerde gerek iç göç gerekse Suriye'de olduğu gibi büyük dış göçler anılan çerçevede sinemaya aktarılmaktadır.

Bu yazıda da göç konusu bağlamında yapılmış en önemli filmlerden birisi olan "Biutiful" irdelenecektir. Alejandro González İnárritu'nun yönettiği 2010 yapımı bu film, özelde Çinli ve Afrikalı göçmenleri genelde ise dünyada yaşanan göç krizini ele almaktadır. Göç olgusunu ele alırken bir göçün başlangıçtan nihayete bütün aşamalarını film çerçevesinde işlemek yerinde olacaktır. Bu yazıda neredeyse yaptığı her filmi ödüllü olan yönetmen İnárritu'nun ele alacağımız filmini çözümlmeden diğer filmlerine de kısaca değinmekte fayda vardır. Sırasıyla uzun metrajlı filmleri "Paramparça: Aşklar ve Köpekler", "21 Gram", "Babil", "Biutiful", "Birdman" ve "Diriliş"tir. Bu filmlerin hepsi, çeşitli dallarda akademi ödülleri almıştır. Örneğin "Birdman" 2014 yılında en iyi film, en iyi yönetmen, en iyi özgün senaryo, en iyi sinematografi gibi ödüller ve yine "Diriliş" 2016 yılında en iyi erkek oyuncu, en iyi yönetmen ve en iyi görüntü yönetmeni ödüllerini almıştır. Ele aldığımız "Biutiful" filmi de 2010 yılında Cannes Film Festivali'nde en iyi erkek oyuncu ödülü, NAACP Image Ödülleri töreninde en iyi yabancı film ödülü ve en iyi görüntü yönetmenliği dalında Ariel ödülü almıştır. Film içerik çözümleme yöntemine göre değerlendirildiğinde göçmenler, yolculuk, yasadışı yollarla hedef ülkeye gelen göçmenleri ucuz işgücü olarak sömürenler, hayatta kalma mücadelesi, barınma, dağılan aileler gibi noktalar ön plana çıkmaktadır.

Genel bir tanımla göç "insanların buldukları yerden ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerden dolayı başka bir yere hareket etmelerine verilen genel bir ad, evrensel bir olay olarak tanımlanabilir. Göç olgusu, insanlığın en eski tarihlerinden bu yana süregelen ve gelecekte de devam

edecek olan, dünyanın her yerinde görülebilecek bir durumdur” (Koçak ve Terzi, 2012, s. 164). Bu bağlamda düşünülecek olursa göç ilk insan topluluklarından bu yana durmaksızın devam eden bir olgudur. Benzer şartlara sahip olan insan toplulukları içinde bir kesimin diğer bir kesimden daha iyi koşullarda yaşaması ve bunun getirdiği anlaşmazlıkların hemen her dönemde olduğu/olacağı göz önüne alınacak olursa söz konusu göçlerin de devam edeceği açıktır. “İnsanlık tarihi boyunca yaşanan göçler, mekânda eşitsiz biçimde dağıtılmış ekonomik fırsatlardan yararlanma isteğinin bir sonucu olabildiği gibi çevreyle ilgili dayatmalar ya da devlet gibi sosyal bir otoritenin gündeme getirdiği sürgünler, iskânlar ve savaşlar nedeniyle de ortaya çıkabilmektedir” (Kaygalak, 2009, s. 9). Burada da değinildiği gibi göçler sadece doğrudan ekonomik temelli değildir. İklim ve çevre şartlarının kötüleşmesi kitleleri yaşanabilir yerlere göçmeye zorlayabilmektedir. Geçmişte Türklerin Orta Asya’daki iklim değişikliği sebebiyle başta batı olmak üzere hemen her yöne göçmeleri bunun en önemli örneğidir. Bütün bu göç eylemini gerçekleştiren bireylere de göçmen denilmektedir. Modern bir yaklaşımla ele alındığında “Göçmen kendi ülkesinden ayrılırken ve/veya yolu üzerinde bulunan ülkeden geçerken ve/veya göç etmeyi tasarladığı ülkeye girişinde ve/veya bu ülke(ler)de bulunduğu süre içinde o ülkenin yasalarına uyup uymama durumuna göre, yasal ya da yasa dışı olarak da tanımlanabilmektedir” (Yılmaz, 2014, s. 1687). Söz konusu bu tanımlardan sonra göç çerçevesinde filmin çözümlenmesine geçilebilir.

İnsan kaçakçılarının göçlerde oynadıkları roller çok eski zamanlara kadar gitmektedir. Bilindiği gibi “göç sürecinin aktörleri ailelerden başlayıp işverenleri, devletleri, uluslararası organizasyonları ve hatta insan kaçakçıları içerecek biçimde geniş bir yelpazededir” (Vural, 2007, s. 8). Bu açıdan öncelikle filmin ana karakterine değinerek başlamak uygun olacaktır. Bu geniş yelpaze içerisinde Oscar ödüllü Javier Bardem’in oynadığı Uxbal karakteri Barselona’da kaçak göçmenlere iş ve kalacak yer temin ederek para kazanmaktadır. Uxbal’ın göç ile tanışıklığı daha doğmadan önce başlamıştır; çünkü babası daha o dünyaya gelmeden Meksika’ya göçmüştür. Bu bakımdan göç ve göçmenlik adeta daha en baştan onun kaderi olmuştur. Aynı zamanda kanser de olan Uxbal, karısından ayrı olarak iki çocuğuyla beraber yaşamaya devam etmektedir. Uxbal’ın göçmenlerle ilgili işinin yanında çok önemli bir metafizik özelliği vardır: Ölümlerle konuşmak. Ölü yakınlarına, para karşılığı son kez cenazeleriyle iletişim kurdukmaktadır.

Göçmenlerin yaşam şartları filmde bütün gerçekçiliğiyle ve çarpıcılığıyla ele alınmaktadır. Çinliler ve Afrikalılar diğer bütün göçmenler gibi eski binaların bodrum katlarında kalabalık gruplar halinde kötü ortamlarda yaşamakta ve ağır işlerde çalışmaktadırlar. Türkiye’de de bir çok mahallede bulunan göçmen Suriyelilerin bu tür yaşamları olduğu göz önüne alınacak olursa göçmenlerin kaderinin dünyanın her yerinde benzer olduğu görülmektedir. Zaten hastalıklarla ve işinin getirdiği zorluklarla bitkin olan Uxbal, aracılık ettiği Çinli göçmenlerin kendi getirdiği tüplü ısıtıcıdan sızan gazla ölmesiyle tamamen yıkılmıştır. Burada başta Türkiye olmak üzere birçok ülkeye yayılan Suriyeli göçmenlerin yaşadığı benzer facialara değinilmesi yerinde olacaktır. Türkiye’de gerek şehirlerde olumsuz koşullar altında yaşayan Suriyeliler gerekse çadır kentlerde kalan Suriyeliler fiziki yetersizliklerden dolayı ciddi sorunlar yaşamaktadır ve gaz sızıntısıyla değilse de yangınlarla hayatlarını kaybedebilmektedirler. Bu bağlamda örnek verilecek olursa Mardin’in Derik ilçesindeki çadır kentte 25 ve 29 Mart 2016’da yaşanan yangın facialarında toplam

dört çocuk hayatını kaybetmiştir (“Yangın faciası”, 2016). Yine 2 Nisan 2016’da Gaziantep’in Nizip ilçesindeki çadır kentte çıkan yangında bir çocuk hayatını kaybetmiştir (“Bono’nun ziyaret ettiği çadır kentte yangın”, 2016). Görüleceği üzere filmde, çocukların sızan gazla ölmeleri, aslında göçmenlerin yaşadığı dramatik facialardan sadece biridir ve gerçek hayatta da karşılığı vardır.

Burada Uxbal’ın kendisinin de hayatta bir çeşit göçmen olduğu tekrar vurgulanmalıdır. Göçmen olarak giden ve yüzünü sadece annesinin ona bıraktığı fotoğraflarından bildiği bir babanın oğlu olmasının yanı sıra genç yaşta yakalandığı hastalıktan dolayı öleceğini bilmesi, dolayısıyla aslında kendisinin de göçeceği günü beklemesi dikkat çekmektedir. Ölülerle konuşurken babasının mumyalanmış cesedinin başına giderek onunla konuşması bu filmdeki babalık vurgusunu ön plana çıkaran noktalardan birisidir. İnárritu’nun filmde yoğun ve duygusal babalık teması işlediği hatırlatılmalıdır. Yukarıda değinildiği gibi kendisi de iki çocuk sahibidir ve tek kaygısı kendisi öldükten sonra ortada kalmalarından korktuğu çocuklarıdır. Göçmenlerin de ona adeta bir baba gibi güvendiği dikkat çeken bir diğer ayrıntıdır. Hem kendi ailesini korumaya hem de kendisine güvenen göçmenlere sahip çıkmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla kendisini gün gün eriten kanser onu hem biyolojik çocuklarından hem de duygusal olarak da çocukları gibi sahip çıktığı göçmenlerden ayırmaktadır.

Yine ölümler ile yakınları arasındaki konuşmalara aracılık etmesi onun tıpkı göçmenlerle işverenler arasındaki aracılığın benzemektedir. Göçmenleri işverenlere getirerek de para alır, ölümlerden dirilere haber getirerek de para alır. Her iki durumda da “aracı”dır. Bunun ahlakî olup olmadığı sorgulanması bir yana Uxbal’ın bu işi hem ailesine bakmak için mecburen yaptığı görülür hem de yardımcı olduğu göçmenlerle gerçekten hissederek ilgilenir. Örneğin onlar için polislerle kavga edip nezarete atılması, Çinli göçmenlerden bir anneyi, kendi iki çocuğuna bakıcı tutarak istihdam etmesi ve yine sınır dışı edilen bir Afrikalı göçmenin ailesine para yardımı yapması onun göçmenleri sadece bir para kazanma aracı olarak görmediğini gösterir.

Uxbal’ın göçle olan bağlantısı sadece babası, yaptığı işler çerçevesinde değil aile hayatı düzleminde de devam etmektedir. Çocuklarıyla yaşarken eski karısının evine taşınması -yani göçmesi- ve daha sonra yine yaşanan tartışmalar sonunda kendi evine dönmesi -adeta sınırdışı edilmesi-, hep bu bağlamda değerlendirilebilir. Uxbal sadece göçmen değildir. Aynı zamanda göçmenlere doğrudan ev sahipliği de yapmaktadır. Ülkesine geri gönderilmek üzere olan Afrikalı bir göçmenin ortada kalan ailesini kendi evine alarak bir bakıma evine sığınmacı da kabul etmiştir.

Sembolik öğeler kullanmayı seven bir yönetmen olarak bilinen İnárritu’nun Uxbal’ın evinin tavanına Batı kültürlerinde ölümü çağrıştıran siyah renge sahip kelebekler yerleştirmesi de dikkat çekmektedir. Bilindiği gibi kelebek, yaşamı en kısa süren hayvan türlerindedir. Uxbal yatağına her uzanışında bu siyah kelebekleri görür. Siyah renkle sembolize edilen ölüm ve bunun kısa süre içinde olabileceği gerçeği hep karşısındadır. Kelebeği görmediği tek an yatağa son kez ölmek için uzandığı zamandır.

Film göç olgusunun barındırdığı olumsuzlukları bütün gerçekçiliğiyle ele almaktadır. Günümüzden bakılacak olunursa film, başta Suriyeli göçmenler olmak üzere dünya üzerinde ülkelerindeki savaşlardan, açlıktan kaçan bütün göçmenlerin yaşadıklarına içerden bir bakış

sunmaktadır. Bu bağlamda göçmen kaçaklığı da tanımlanacak olursa “İnsanların daha iyi şartlarda yaşama, iş bulma veya yaşadıkları ülkedeki siyasi, ekonomik ve sosyal istikrarsızlıklar gibi nedenlerden dolayı göç etme istek ve zorunlulukları sonucu buldukları ülkeden yasa dışı yollarla başka ülkelere kazanç elde etmek amacıyla götürülmeleridir” (Firat, 2006). Hemen bütün göçmen olaylarında dikkat edildiği gibi Çinliler de Afrikalılar da Avrupa’ya gemilerle gelmektedir. Filmin en güzel ve rahatsız etmeyen tek görüntüsü olan sahildeki dingin deniz ve güneş manzarasının hemen ardından, kamerayı yine aynı dingin sahile vuran göçmenlerin cesetlerine çevirmek, yönetmenin uyguladığı şoke edici yöntemlerden birisidir. Uzun zamandır görüldüğü gibi Akdeniz’de ve Ege’de batan göçmen botlarına benzer şekilde Barselona kıyılarına da cesetler vurmakta -Türkiye’nin Ege sahillerine vuran Aylan bebek hatırlanacak olursa- ve polisler bunları ceset torbalarıyla toplamaktadır. Görüleceği gibi göçün en zorlu bölümlerinden birisi de göç edilmek istenen ülkeye öncelikle canlı varmaktır.

Film, göçmenlerin canlı vardıkları umut ülkesinde bu defa yaşama tutunma mücadelesini de gözler önüne serer. Birçok ülkede olduğu gibi İspanya’da da kaçak göçmenlerin çalışması yasak olduğu için Uxbal, polisler rüşvet vererek muhtemel operasyonlara karşı hazırlıklı olmaya çalışmaktadır. Bugün Suriyeli mültecilerin gittikleri Avrupa ülkelerinde benzer şekilde yasal olarak çalışmalarına izin verilmediği göz önüne alındığında göçmenliğin en büyük sorunlarından biri daha ortaya çıkar: Hayatta kalmak. Dilini bilmediği yabancı bir ülkede her an yakalanıp sınır dışı edilme korkusu, emeğini sövmürmeye hazır birçok işveren ve barınma sorunu bu hayatta kalışı zorlaştıran etkenlerdir.

Göçmenleri bekleyen en önemli sorunlardan birisi de, her ne kadar filmde buna değinilmemiş olsa da, gidilen ülkedeki yerel halkın olumsuz davranışlarıdır. Kuşkusuz şu ana kadar hiçbir ülkede göçmen karşıtı kitlesel eylemler yapılmamıştır; fakat kendi ülkemizde de olmak üzere çeşitli ülkelerde göçmenlerin varlığından rahatsız olduğunu söyleyenlere -örneğin 2016 yılında yapılacak olan seçimde ABD başkan adayı olan Donald Trump ve Avrupadaki aşırı sağcı parti yöneticileri- maalesef rastlanmaktadır. Bu tür insanî krizlerde milliyetçiliğin yükseldiği ve bunun göçmenlere zarar verdiği de -Almanya’da Türklere yapılan ırkçı saldırılar hatırlanacak olursa- göz önünde tutulması gereken bir gerçektir.

Filmde göçmenlerin parçalanmış ailelerinin hayatları da çeşitli yönlerden ele alınmaktadır. Başta yine Uxbal anılacak olursa, onun da annesini ve babasını göç ayırmıştır. Diğer yandan benzer şekilde Çinli aileler polis baskısıyla dağıtılmış ve birbirlerinden ayrılmak zorunda bırakılmıştır. Afrikalılar benzer şekilde polis tarafından uyuşturucu sattıkları gerekçesiyle toplanmış ve sınır dışı edilmek üzere polis merkezine alınmışlardır. Sınır dışı edilecek olan bir Senegalli göçmenin karısından ne olursa olsun bebekleriyle beraber İspanya’da kalmasını istemesi de göçe olan inancını göstermektedir. Bu bağlamda söz gelimi Akdeniz’de yaşanan onlarca faciaya rağmen göçmenlerin oldukça tehlikeli yöntemlerle ölümü göze almaları ve birçoğunun bu yolda hayatlarını kaybetmeleri, dünyanın sorunlu bölgelerindeki insanların göçe olan inancına hiçbir zarar vermemekte ve bu göç yönelimleri aratarak devam etmektedir.

Sonuç

Göçmen sorununun artık dünyanın sorunu olduğu anlaşıldıkça geniş çerçevede sanatın özeldense sinemanın bu konuya önümüzdeki yıllarda daha fazla eğileceği tahmin edilebilir. Alejandro González Iñárritu tam da Suriye iç savaşının başladığı 2010 yılında yaptığı bu filmle, o dönemde henüz kriz boyutlarına varmamış bulunan göçmen krizini başarılı bir şekilde ele almıştır. Bütün dünyada çeşitli sebeplerle ülkesinden ayrılmak zorunda kalan göçmenlerin zorlu yaşam koşullarını beyaz perdeye yansıttığında topluma aslında göçmen olmayanlarca görülemeyen bir dünyanın kapılarını da açmıştır. “Biutiful” hiçbir şey olmamış gibi hayatımıza devam ederken yol kenarlarında ellerinde bavullarla kalabalık gruplar halinde bekleyen Suriyelilerin nasıl yaşamlar sürdürdüğünü ve ileride karşılaşabilecekleri muhtemel olayları anlayabilmek için izlenebilecek ve izletilebilecek bir filmidir. İngilizce “güzel” anlamına gelen “beautiful” kelimesinin İspanyolca telaffuzu olan “Biutiful”un sözlük anlamının aksine filmde izleyiciyi mutlu eden herhangi bir “güzel” şeyin olmaması da Iñárritu’nun bir isim ve içerik ironisi olarak görülmektedir. Bütün insan kaçakçılarının ya da bu gibi işlerden para kazanan insanların Uxbal gibi vicdanlı olup olmadıklarını anlamak da o dünyanın içine tam anlamıyla girmeden oldukça zor görünmektedir.

Kaynakça

- Bono'nun ziyareti ettiği çadır kentte yangın:1 ölü, 2 yaralı. (2016, 2 Nisan). *Hürriyet*. 18.05.2016 tarihinde www.hurriyet.com.tr/bononun-ziyaret-ettigi-cadir-kentte-yanigin-1-olu-2-yarali-40080026 adresinden edinilmiştir.
- Fırat, A. (2006). *Uluslararası göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti*. 28.05.2016 tarihinde <http://www.taa.gov.tr/dersnotlari/GocmenKacakligiveInsanTicareti.doc> adresinden edinilmiştir.
- Kaygalak, S. (2009). *Kentin mültecileri neoliberalizm koşullarında zorunlu göç ve kentleşme*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- Koçak, Y. & Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (3), 163-184.
- Taşkın D. (2014). Uluslar arası göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türk Sineması Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 175-204.
- Vural, D. G. (2007). *Uluslararası göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi SBE Uluslararası İlişkiler Abd.
- Yangın faciası: 4 çocuk öldü. (2016, 29 Mart). *CNN TÜRK.com*. 18.05.2016 tarihinde www.cnntrk.com/turkiye/yanigin-faciasi-4-cocuk-oldu adresinden edinilmiştir.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), Winter 2014, 1685-1704.

